

16/2 Patriot eller förrädare: Charles Maurras

VID SLUTET av förra världskriget hyllades Charles Maurras, den "rena" nationalismens och monarkismens ledare, som en stor fransk patriot. Han stod icke i förgrunden på samma sätt som segransorganisatör Clemenceau eller de båda "lothring-ska furstarna", Barrès och Poincaré. Men Clemenceau tackade honom som avslöjare av spioneri och défaitism under kriget, Barrès kallade honom en av tidens största statsmän, och Poincaré betygade i sina memoarer att Maurras, som tidigare hetsat mot republiken, i farans stund visat sig tänka blott på Frankrike. Ett ögonblick framstod Maurras' reaktionära och revolutionära organisation, Action française, som ett värn för Frankrike mera än som en utmaning mot republiken.

Då mot slutet av andra världskriget de amerikanska trupperna befriade Sydfrankrike blev Maurras omedelbart häktad såsom anhängare av Pétain och samarbetare med tyskarna. Processen mot honom blev ett stort evenemang, med tal av lysande advokater och långa utredningar från den anklagades sida. Den 25 januari 1945 dömdes den sjuttioåriga Maurras för samverkan med fienden till livstids fängelse. Först för kort tid sedan blev emellertid processprotokollen utgivna (*Le procès de Charles Maurras*, Editions Albin Michel). Därmed föreligger en huvudkälla för teckningen av Maurras' bana under senare år; på många punkter ställes också hans tidigare verksamhet i klarare belysning.

Charles Maurras föddes 1868 i en liten stad i Provence som son av en lägre tjänsteman med rojalistiska och konservativa åsikter. Han tänkte bli sjöofficer, men detta omöjliggjordes genom en hörselskada, som snart resulterade i total dövhet. Denna dövhet är kanske en av förutsättningarna för hans verksamhet; det rätlinjiga tänkande utifrån några få falska premisser som utmärker de stora ideologerna underlättades genom svårigheten att i samtal kommunicera med andra. I tjugårsåldern var Maurras anhängare av Boulanger, i vilken han såg en ny general Monk, som skulle störta republiken och återupprätta kungadömet. Under Dreyfusaffären vann han sina sporrar som nationalistisk skribent. Då det avslöjades att överste Henry tillverkat en rad dokument som tydde på Dreyfus' skuld

stod antidreyfusarderna handfallna, men Maurras fann en utväg. Henry hade, skrev han, gjort sig skyldig till en ädel, patriotisk förfälskning; Dreyfus var skyldig, men bevisen härför var så farliga för Frankrikes säkerhet att man velat ersätta dem med andra. "Överste", skrev Maurras efter Henrys självmord, "eder förtvivlade förfälskning skall räknas till edra främsta stridsbragder." Vid denna tid grundade Maurras föreningen och tidningen Action française såsom organ för en ny nationalistisk och nyrojalistisk rörelse. Hans dagliga tidningsartiklar, alltid burna av febril hets, hans politiska och litterära böcker, hans ursinniga angrepp mot republikanska politiker gjorde honom till en av Frankrikes mest omtalade män. Efter förra världskriget krävde han Tysklands uppdelning i ett antal småstater, under 1930-talet bekämpade han folkfronten och hyllade fascismen, han pläderade för eftergiftspolitik mot Tyskland under hänvisning till den franska krigsmaktens svaghet. Strax före det andra världskriget kröntes hans ställning i franskt kulturliv genom inval i akademien.

Men framför allt har han blivit känd för sin politiska åskådning, sin monarkism. Till stor del är denna betingad av hat mot demokratin. Ingen har mera skarpsynt än Maurras uppvisat folkstyrelsens svårigheter och svagheter. Demokratin, som lever på diskussion och partibildning, stimulerar missnöjet, motsättningarna, särintressena och den inre striden. Politikerna och deras följn glömmar vad som enar och framhäver endast vad som skiljer. I grunden är därför demokratin endast en etapp på vägen till anarki, till ett allas krig mot alla. Räddningen ligger i en hierarkisk ordning, krönt av en monark med stor, om än icke absolut makt. I dennes intresse ligger att sammanhålla folkgrupperna, att främja enigheten och helheten, ty han identifierar sig genom sin ställning med staten själv. Samtidigt skall statsmakten decentraliseras; den regionala och professionella gemenskapen skall befordras genom olika former av självstyrelse, och på denna väg skall motsättningen mellan klasserna — som är den för sammanhållningen farliga — suddas ut. Den givne monarken är en ättling av det kungahus "som under ett tusen år styrde Frankrike"; kanske måste monarkin infö-

Charles Maurras när han 1939 inträdde i franska akademien.

ras genom en våldsam kupp, men inom kort kommer en sådan regim i sin välgörande fasthet att vinna folkets förtroende. Maurras tänker sig icke monarkin såsom en krigisk och expansiv regim, tvärtom skall den innebära yttre likaväl som inre fred, sedan Frankrike väl en gång vunnit "sina naturliga gränser", dvs. Rhen-gränsen.

Monarkismen är dock bara ett moment i Maurras' system. På alla områden begär han ordning, harmoni, en idyllisk stabilitet. Genom fasta, rationellt utformade handlingsregler skall människorna förmas att leva tillsammans utan friktion och äventyrligheter, i glädje, dygd och pliktuppfyllelse. Den stora fienden är individualismen, med dess vördnad för den enskildes känslor och den härav följande tendensen att stimulera dessa känslor, att helga det särpräglade och otuktat självständiga. Reformationen med sin respekt för den fria prövningen är en av rötterna till denna moderna villfarelse, en annan är romantiken, som förhärskar det regellösa och känslornas fria spel. Ehuru själv agnostiker anser Maurras därför katolicismen nödvändig på grund av dess fasta uppbyggnad; hans uppfattning av kyrkan som ett medel i den världsliga ordningens tjänst ledde på 1920-talet till ett påvligt fördomande av Action française. Såsom litteraturkritiker förföljer han romantikerna alltifrån Rousseau och

berömmar de författare som tycks honom vara bärare av den klassiska traditionen. I sitt sätt att behandla litteratur, i sitt stränga särskiljande av det estetiskt tilltalande och det etiskt hållbara, påminner han om våra dogmatiska moralister — en Carl David af Wirsén eller en Victor Svanberg. Han har exempelvis i en glänsande essä analyserat Baudelaires tjuskraft, men slutsatsen blir att Baudelaire förkastas som en romantisk och omoralisk författare.

I detta schema ingår slutligen nationalismen. Frankrikes väl, det är parollen, alla problem måste lösas med hänsyn till Frankrike. Men denna nationalism står för Maurras icke i motsats till en känsla för mänskligheten. Ty Frankrike representerar den äkta mänskligheten, det är Athens arvtogare, vettets, klarhetens och harmonins talesman i modern tid. Eller riktigare, Frankrike har, under 1600-talet, helt fyllt denna mission och borde fortfarande göra det. Den franska egenarten har sedan två hundra år i viss mån skynts bort av främmande inflytelser. Det onda började redan med Montesquieu och Voltaire, som påverkades av judiska och germanska tänkesätt. Det blomstrade med Rousseau, romantikens läromästare, som kom från det korruperade kalvinska Genève. Det framträdde hos Chateaubriand, hos Michelet, hos George Sand. Det är typiskt, skriver Maurras i sin berömda Les amants de Venise, att George Sand påverkat Ibsen och Tolstoj; "dessa barbarer har bara återtagit en del av sin egendom hos den franska romantiken". Över huvud växer det ofranska, främlingarna — "restiser", som Maurras skriver — blir allt mera inflytelserika; Frankrike behärskas snart av nordbor, protestanter, judar och germaner. Men några trogna har funnits: Sainte-Beuve, Comte och Barrès hör till de få "som inte går på alla fyra". Maurras och Action Française skall bevara och befästa det sanna Frankrike mot barbarernas andliga invasion.

Som ideolog påminner Maurras mera om Lenin än om någon annan av samtidens politiska skolbildare. Han är alltigenom utilitarist och rationalist; han är trosvis och dog-

matisk utan ett uns av osäkerhet eller inre spänning. Och icke alldeles utan rätt har han betecknats som Lenins störste motståndare. Medan hans inflytande sjönk i Frankrike, blev det av allt större betydelse på andra håll. Den italienska fascistens teorier är till stor del uppbyggda efter Maurras' mönster, med Rocco och Corradini som förmedlare. De intellektuella spanska reaktionärerna har i Maurras sett en andlig ledare. Indirekt har han säkerligen påverkat den tyska nationalsocialismen, även om tyskfienden Maurras aldrig nämns bland rörelsens inspiratörer.

Då det andra världskriget utbröt uppgav Maurras sin défaitism; hans patriotiska hållning under tiden före det franska sammanbrottet står utom tvivel. Med nederlaget inträdde ett dilemma. Maurras hatade tyskarna, de förblev för honom fienden nr 1. Men i det sönderslagna och stympade Frankrike uppstod en regim som åtminstone närmade sig den ordning för vilken Maurras kämpat i femtio år. Denna synpunkt jämte vördnaden för Pétain fällde utslaget. Maurras, som varit kritiker och hetsare under hela sitt liv, blev på sommaren 1940 språkrör för regeringen. Den 17 april 1942 skrev han: "Vi är besegrade, det får vi inte glömma. Men en gudabenådad ledare är oss född: marskalken är bland oss. Det han gör är väl gjort. Vi skall med slutna ögon följa honom till världens ända. Marskalken förstår det vi inte kan förstå." Under Pétains ledning skulle Frankrike — liksom Preussen efter Jena — återupprättas och i fred hämta ny kraft; sedan fick man rätta sin politik efter omständigheterna.

Under processen klarlades i huvudsak Maurras' hållning under ockupationstiden. I mycket synes den gåtfull. Å ena sidan är det tydligt att Maurras icke kan betecknas som samarbetsman i egentlig mening. Han avskydde och motarbetade de typiska kollaboratörerna, en Laval, en Déat, en Doriot, en Darmand. Han vägrade att träffa tyskar och tog till skillnad från många andra tidningsmän icke emot understöd från tyskarna; i tidningen Action Française fick icke ens upptas annonser för tyska propagandaorgan som Signal. Inom sin organisation talade han om Tyskland som arvfienden och avrådde från allt samarbete med tyskarna. Å andra sidan angrep han engelsmännen och de Gaulle, fördömde maquisrörelsen och skrev om motståndsmän och politiska fiender artiklar som knappast kan tolkas

annat än som angivelser. Särskilt motbjudande är att han genom att fortsätta sin antisemitiska kampanj i realiteten stödde nazismen. I sitt försvar inför domstolen hävdade Maurras att han velat förekomma inre splittring och hindra tyskarna att helt överta förvaltningen och polisväsendet. Han hade sålunda eggat den franska polisen att ingripa för att tyskarna inte skulle göra det, varnat för motståndsrörelse för att icke ett slags inbördeskrig skulle utbryta. Samarbetsmännen och tyskarna hade ofta angripit honom som hemlig anhängare av de Gaulle och England; detta visade att han inte varit förrädare.

Det är svårt att betvivla ärligheten i Maurras' motto under kriget: "Frankrike, endast Frankrike." Han trodde sig handla som patriot, förrädare i den mera egentliga och föraktliga meningen var han inte. Ingen misstänker att denne fanatiska arbetare och asket varit fal för pengar. Men som ideolog blandade han samman dikt och verklighet. Det Frankrike han arbetade och arbetat för var det "sanna" Frankrike, ett drömland, som genom en underlig slump tycktes närma sig i samma mån som verklighetens Frankrike ställdes inför upplösning och ofrihet. Vichy-Frankrike blev det eländiga och tragiska förverkligandet av Maurras' förhoppningar, och mot detta Frankrike var han trogen.

Herbert Tingsten

98

69

60

170

337

60
Les amants de Venise
L'effluveur
monstru